

KARTA EWIDENCYJNA OBIEKTU NIERUCHOMEGO NIE WPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

3. Miejscowość

ŻUROMIN

1. Nazwa

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA ŻUROMIN

2. Czas powstania

II POŁ. XIV W.

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)

OBSZAR ŚRÓDMIEŚCIA WG ZAŁĄCZNIKA
GRAFICZNEGO

5. Przynależność administracyjna

województwo
MAZOWIECKIE

powiat
ŻUROMIŃSKI

gmina
ŻUROMIN

6. Współrzędne geograficzne

7. Użytkowanie obecne

ZABUDOWANA PRZESTRZEŃ MIEJSKA -
CENTRUM MIASTA

8. Stan zachowania

PRZESTRZEŃ POSIADAJĄCA WΤÓRNE
PODZIAŁY, CZĘŚCIOWO ZDEGRADOWANA
PRZEZ WΤÓRNĄ, NIEDOSTOSOWANĄ
ZABUDOWĘ

1. Mapa śródmieścia Żuromina z zaznaczoną czerwoną obwiednią strefą obszaru ujętego w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

- WTÓRNE PODZIAŁY HISTORYCZNYCH PARCELACJI RYNKU I ULIC ODDALONYCH;
- PRZY NOWYCH INWESTYCJACH NIEZACHOWYWANIE LINII ZABUDOWY WYZNACZONEJ PRZEZ HISTORYCZNA ZABUDOWE;
- PRZY PROJEKTOWANIU NOWYCH INWESTYCJI BRAK SPÓJNOŚCI I ZACHOWANIA ŁADU PRZESTRZENNEGO;

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

04.11.2022 r.

Krystian Leśniewski

Kamil Szczepkowski

Krystian Leśniewski
Kamil Szczepkowski

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ**Nr 1**

1. Miejscowość	ZUROMIN	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA ZUROMIN	6. Zawartość załącznika HISTORIA ROZWOJU ŻUROMINA, MAPY HISTORYCZNE
2. Gmina	ŻUROMIN		
3. Powiat	ZUROMIŃSKI		
4. Województwo	MAZOWIECKIE		

Żuromin położony w miskowatym obniżeniu terenu, otoczony pierścieniem lasów i bagien był jedną z najstarszych osad w tym rejonie Mazowsza, o czym świadczy kształt słowiańskiej owalnicy widoczny do dziś. Rozległe obszary leśne i bagniste niesprzyjające rolnictwu wskazują o jej, z początku, gospodarczym (czerpanie korzyści z zasobów leśnych) i targowym charakterze. Prawa miejskie Żuromin otrzymał stosunkowo późno, bo w roku 1767. Najwcześniejsze wzmianki źródłowe dotyczące osady pochodzą z początku XV wieku, gdy proces zasiedlania tego rejonu był już zaawansowany. Potwierdzają to najnowsze odkrycia archeologiczne z terenu miasta.

Rozwojowi rzemiosła, a przede wszystkim handlu sprzyjało położenie Żuromina w strefie przygranicznej. Naturalny pas graniczny, ukształtowany przez warunki biogeograficzne (bagna, puszcza, cieki wodne), stanowił dodatkowo element obrony osady. Mimo to źródła wspominają o grabieżczych wyprawach Państwa Krzyżackiego w ten rejon Mazowsza, choć na pewno wcześniej dokonywali tego Prusowie. Badania archeologiczne na terenie powiatu żuromińskiego i samego miasta są dopiero w fazie początkowej. Nieliczne odkrycia z ostatnich dekad potwierdzają zasiedlenie tego obszaru co najmniej od okresu neolitu. W ostatnich latach w Brudnicach, Chamsku i Karniszynie odkryto nowe stanowiska archeologiczne datowane na I-II w. n.e.

Na wytworzony we wczesnym średniowieczu, a widoczny współcześnie, układ osadniczy Żuromina wywarły wpływ nie tylko warunki fizjograficzne tych okolic, ale też funkcjonująca tu sieć drożna, choć zbadana jak dotąd niedostatecznie. Należy przypuszczać, że ważne dla funkcjonującego wówczas układu komunikacyjnego były trakty (bez większych zmian zachowały pierwotny układ do dziś) prowadzące do miejsc o wczesnośredniowiecznych korzeniach, takich jak Kuczbork, Mława, Grzebsk, Janowo, Szreńsk, Radzanów i Raciąż, Karniszyn, Biezuń, Poniatowo, Sierpc i Płock, Nowy Dwór i dalej na tereny Państwa Krzyżackiego, z którymi ludność Żuromina (inne zanotowane nazwy pod rokiem 1413: Szyromino, Zyromino, Szyromino Dampszkye) utrzymywała kontakt.

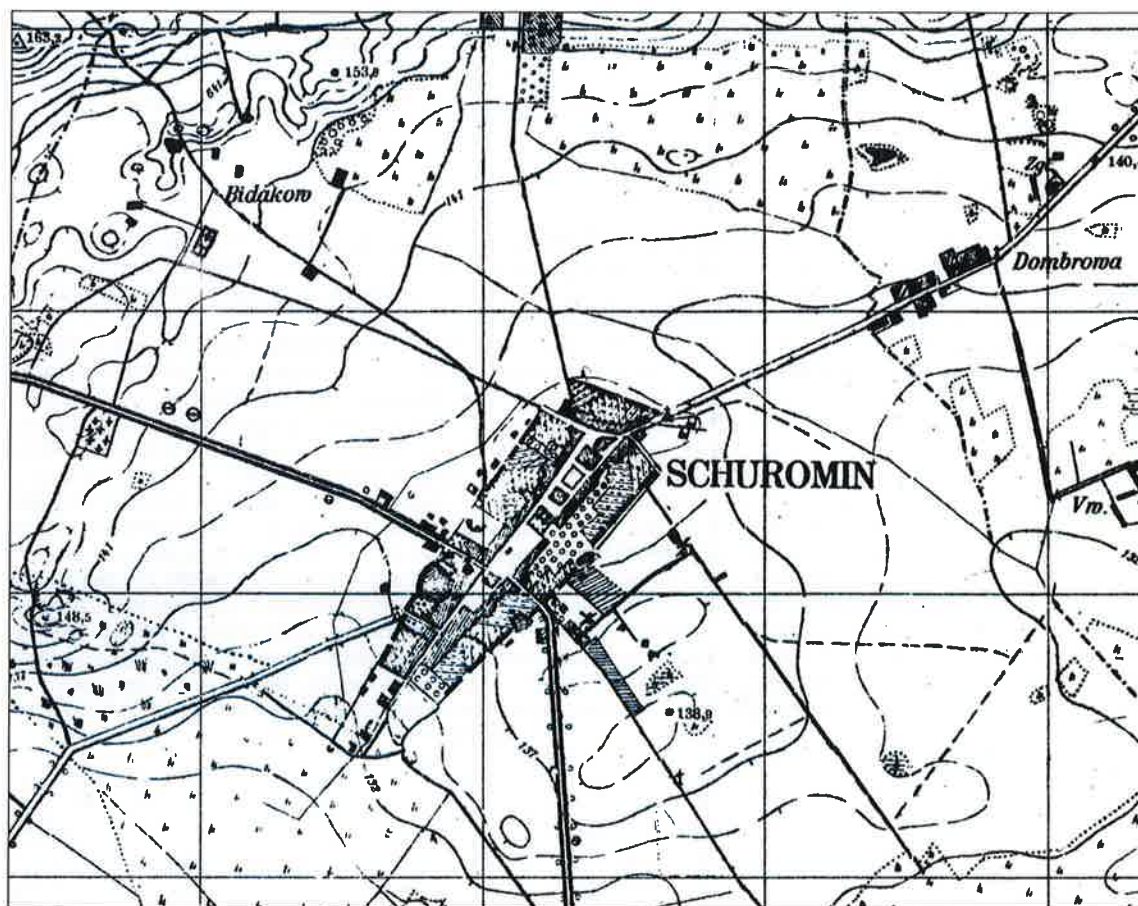
Na przecięciu szlaków handlowych najpewniej już we wczesnym średniowieczu zaczęła kształtować się w osadzie pierwszy plac targowy (obecnie Plac J. Piłsudskiego). Z czasem stał się niewystarczający, powstawały zatem kolejne (obecnie Plac Zielony Rynek i Plac Wolności). Wszystkie mieściły się jednak w widłach owalnicy. Ten typ osady, której formę można przyrównać do soczewki widoczny jest w układzie współczesnych, głównych ulic: Zamoyskiego i B. L. Wetmańskiego oraz Kościuszki. Głównym szlakiem o średniowiecznej proveniencji, ważnym dla ludności, był najpewniej ten przebiegający z południowego zachodu na północny-wschód: z kierunku Płocka przez Sierpc, Lutocin, Poniatowo w kierunku Kuczborka, Mławy, Janowa i dalej, wzdłuż naturalnej granicy. W centrum rozwijającej się osady stanął później pierwszy drewniany kościół, którego pozostałości należało by szukać gdzieś w okolicach obecnego kościoła XVIII-wiecznego.

Żuromin zachował w ciągu wieków układ urbanistyczny wykształcony zapewne już w XIV wieku. Głównej przyczyny takiej trwałości układu miejskiego należy upatrywać w jego funkcjonalności. Wydarzenia polityczne oraz położenie i warunki biogeograficzne, sprawiły, że miasto nie rozrastało się przestrzennie i obejmowało jeszcze w końcu XIX wieku niemal obszar osady średniowiecznej.

2. Wycinek z mapy Kwatermistrzostwa z W.P. z ok. 1830 r.

3. Fragment niemieckiej mapy z 1944 r. (przerys map z przełomu XIX i XX w.)

Opracowanie załącznika:

(data i podpis)

04.11.2022 r.

Krzysztof Leśniewski

Kamil Szczepkowski

Krzysztof Leśniewski
Kamil Szczepkowski

ZAŁĄCZNIK DO KARTY EWIDENCYJNEJ

Nr 2

1. Miejscowość	ŻUROMIN	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY MIASTA ZUROMIN	6. Zawartość załącznika FOTOGRAFIE
2. Gmina	ŻUROMIN		
3. Powiat	ŻUROMIŃSKI		
4. Województwo	MAZOWIECKIE		

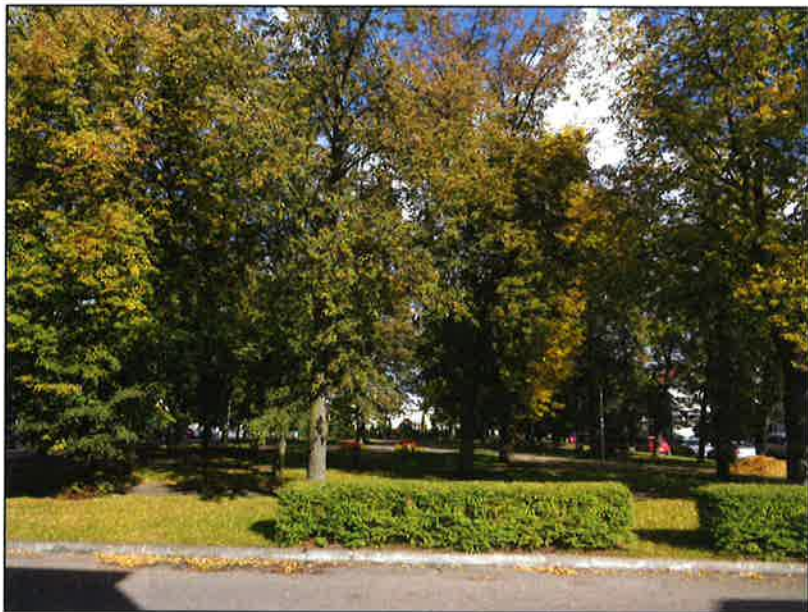

1. Widok na północno-wschodnią część rynku

2. Widok na pierzeję wschodnią rynku.

3. Widok na południowo-zachodnią część rynku.

4. Zabudowa ul. Kościuszki.

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)
04.11.2022 r.

Krystian Leśniewski
Kamil Szczepkowski

Krystian Leśniewski
Kamil Szczepkowski